

कमल गाउँपालिकाको गाउँसभाको तेस्रौँ अधिवेशन बैठकमा गाउँपालिका अध्यक्ष श्री हुकुमसिंह राई ज्यूबाट आ.व. २०८०/८१ को लागि प्रस्तुत गर्नु भएको

नीति तथा कार्यक्रम

आदरणीय सभाका सदस्यज्यूहरु,

यस गरिमामय सभामा कमल गाउँपालिकाको आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम पेश गर्न पाउँदा मैले आफुलाई गौरवान्वित महशुस गरेको छु। साथै यो अवस्थासम्म ल्याउन सहयोग पुर्याउनु हुने सम्पूर्ण कमलवासी आमा बुबा दाजु भाई तथा दिदी बहिनीहरु प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु। वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमाका क्रममा गाउँपालिकालाई विभिन्न सुझाव दिनु हुने सम्पूर्ण महानुभावहरुलाई हार्दिक आभार सहित हामी सबैको तर्फबाट धन्यवाद व्यक्त गर्दछु। यस अवसरमा नेपालको प्रजातान्त्रिक आन्दोलन, राजनीतिक अग्रगमन र लोकतन्त्रको सवलीकरणको क्रममा भएका ऐतिहासिक आन्दोलनहरुमा आफ्नो जीवन उत्सर्ग गर्नु हुने सम्पूर्ण शहिदहरुप्रति भावपूर्ण श्रद्धाञ्जली अर्पण गर्दछु।

सुन्दर, समुन्नत र समृद्ध गाउँपालिका निर्माण गर्ने हाम्रो संकल्प, समस्त गाउँपालिका वासीको सम्वृद्धिको चाहाना र हामीले निर्वाचनका क्रममा हाम्रा मतदाताहरु प्रति अभिव्यक्त गरेका प्रतिज्ञाहरु पुरा गर्ने दिशामा हामीले आगामी आ. व. २०८०/८१ को नीति तथा कार्यक्रमलाई अभिमुख गर्ने प्रयास गरेका छौं। यसका लागि दीगो विकासको राष्ट्रिय लक्ष्यहरुको स्थानीयकरण गर्दै गुणस्तरीय पूर्वाधार निर्माण सहित स्थानीय स्रोतको पहिचान र परिचालन गरी समावेशीतथा दीगो स्थानीय आर्थिक विकास मार्फत समृद्ध गाउँपालिकाको लक्ष्य हासिल गर्न सबै साभेदार पक्षहरुको सहकार्यमा जोड दिइनेछ।

संघीय गणतन्त्र प्राप्ती पछि नेपालको संविधान २०७२ ले परिकल्पना गरे बमोजिम तीनको सरकार अर्न्तगत स्थानीय सरकारले स्थानीय आवश्यकताका आधारमा आर्थिक, सामाजिक, सास्कृतिक र पूर्वाधारका विकासमा आफ्ना स्रोत तथा साधनहरु परिचालन गरी कार्यक्रम तथा आयोजनाहरु कार्यान्वयन गर्ने प्रयास गरिरहेका नै छौं। स्थानीय सरकारहरु जनताको सबै भन्दा नजिकमा रहेको सरकार भएकोले स्थानीय सरकार प्रति जनताको आशा तथा भरोसाको केन्द्र पनि रहदै आएको छ।

हामी बिचको एकता, विश्वास, सद्भाव र मेहनतबाट हामीले हाम्रा स्थानीय समस्याहरु सम्बोधन गर्नुपर्नेछ। कमल गाउँपालिकाको सीमित श्रोत साधनबाट धेरै र महत्वपूर्ण योजनाहरु सम्पन्न गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ। रणनीतिक महत्व रहेका विगतदेखि संचालनमा रहेका योजनाहरुलाई निरन्तरता दिँदै हामी विकास निर्माणका कार्यहरुलाई अगाडि बढाउने प्रयासमा छौं। स्थानीय आवश्यकता सम्बोधन गर्दै नेपालको संविधान र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले व्यवस्था गरेका प्रावधानहरु संस्थागत गर्नु, संघीय सरकारको कार्यपद्धती र प्रक्रिया, प्रदेश सरकार र अन्तर स्थानीय तहसँग समन्वय र अनुभव साटासाट एवं सरोकारवाला निकायसँगको सहकार्य गर्दै संघीय सरकार, प्रदेश सरकारको कानुन बमोजिम स्थानीय तहलाई सरकारको रुपमा संस्थागत गर्दै जानुपर्ने आवश्यकता रहेको छ।

नेपालको संविधानको अनुसूचि ८ मा स्थानीय सरकारका एकल अधिकारहरूमध्ये कतिपय अधिकारहरू अझै पनि कार्यान्वयनमा आउन सकेका छैनन् । विशेष गरि आधारभूत र माध्यमिक तहको शिक्षा, सुकुम्बासी तथा अव्यवस्थित वसोबासीका समस्या, अर्थतन्त्रको एक खम्बाको रूपमा रहेको सहकारी हरूको प्रभावकारी सन्चालन, कर्मचारी व्यवस्थापन आदि सम्बन्धमा व्यवस्थित गर्नका लागि प्रयास भईरहेका छन् । त्यसै गरी नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने श्रोतहरू मध्ये राजश्व बाडँफाडँको निर्धारित सीमा बमोजिम प्राप्त नहुनु, समानीकरण अनुदान कटौती हुँदा स्थानीय स्तरका विभिन्न कार्यक्रम तथा आयोजनाहरू प्रभावित भएको अवस्थामा सुनिश्चित गरिएका श्रोतहरू प्राप्त हुने सुनिश्चित गर्नु पर्दछ । स्थानीय सरकारले पनि आफ्नो आन्तरिक श्रोतहरूको प्रगतिशिल करको माध्यमबाट वृद्धि गरि स्थानीय विकासका लागि आफु नै सक्षम हुनुपर्दछ भन्ने सोच हामी राख्नु पर्दछ । कार्यसम्पादनका आधारमा प्राप्त हुने संघीय सरकार र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने समपुरक र विशेष अनुदानमा पालिकाको सहभागिता अभिवृद्धि गर्दै लगेमा स्थानीय पूर्वाधार निर्माणमा सबल बन्दै जाने भएकोले त्यस तर्फ सबैले निरन्तर ध्यान दिनै जानु पर्नेछ ।

“समृद्ध कमल हाम्रो सरोकार” को मर्म र भावना पूरा गर्न तथा कमल गाउँपालिकाको समष्टिगत विकासको लागि गाउँपालिकाको आवधिक योजना अद्यावधिक, सडक गुरुयोजना निर्माण र क्षेत्रगत रणनीतिहरू निर्माण गरि स्थानीय आवश्यकतालाई क्रमशः पूरा गर्दै लगिनेछ । नागरिकहरूको विकास प्रतिको संलग्नता, सकारात्मक सोच र चाहना तथा स्थानीय आवश्यकता पहिचान साथै सामाजिक, आर्थिक र विकासात्मक गतिविधि लाई नागरिक मैत्रि बनाउँदै संघीय सरकार र प्रदेश सरकारबाट सन्चालन हुने कार्यक्रमलाई समेत एकरूपता दिने प्रयास गरेका छौं । यसबाट बजेटको प्रभावकारी परिचालनमा सहयोग पुग्नेछ ।

प्रदेश सरकार र संघीय सरकारबाट प्राप्त हुने बजेट र स्थानीय आयबाट प्राप्त हुने बजेटको समुचित प्रयोग गरिनेछ । स्थानीय माग र आवश्यकता अथाह छ तथापि प्राप्त हुने बजेटबाट सकेसम्म स्थानीय स्तरका विविध किसिमका आवश्यकताहरू शिक्षा क्षेत्रको सवलीकरण, पूर्वाधार विकास, शुद्ध खानेपानी व्यवस्थापन, कृषि क्षेत्रलाई मुख्य आयश्रोतको रूपमा विकास, लक्षित वर्गलाई मूलप्रवाहिकरण गर्ने, पर्यटन पूर्वाधारको विकास, कमल रतुवा जस्ता ठूला नदीहरूको स्थायी तटबन्ध गर्ने एवं अन्य महत्वपूर्ण पूर्वाधार विकासका कार्यहरूलाई अगाडि बढाईनेछ । यस कार्यमा हरेक तवरबाट सहयोग गर्ने यस क्षेत्रका राजनैतिक दल, नागरिक समाज एवं कमलवासी नागरिकहरू प्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

नीति तथा कार्यक्रम तयार गर्दा नेपालको संविधान, संघीय सरकारको राष्ट्रिय लक्ष्य र निर्देशक सिद्धान्त एवम स्वीकृत बजेट, दिगो विकासका लक्ष्यहरू, निर्वाचनका समयमा जनता सामु गरेका घोषणा र प्रतिवद्धता, गाउँपालिकाको आवधिक योजना, स्थानीय तहको वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा दिग्दर्शन, गाउँपालिकाका विगतमा स्वीकृत भएका नीति तथा कार्यक्रमहरू, प्रादेशिक सरकारले अंगिकार गरेको लक्ष्य, सरोकारवाला निकायहरूले दिनु भएको राय सुझाव समेतलाई आधार र मार्ग दर्शनका रूपमा ग्रहण गरेका छौं ।

सभाका सदस्यज्यूहरु ,

अब म यस सभा समक्ष आगामी आ.व. २०८०/०८१ को गाउँपालिकाले अवलम्बन नीति तथा कार्यक्रम प्रस्तुत गर्दछु ।

कृषि विकास

मुल नारा : “कृषि उत्पादनमा बृद्धि कमलको समृद्धि”

- १ किसानको पहिचान गर्न किसान सूचीकरण गरी परिचयपत्रको व्यवस्था लागु गर्न आगामी ४ वर्षमा सम्पूर्ण किसानहरुलाई सूचीकरणमा समावेश गरिने नीति लिइनेछ ।
- २ “कृषि उत्पादनमा बृद्धि कमलको समृद्धि” भन्ने लक्ष्यलाई साकार पार्न एक समूह एक कृषि उत्पादनको पहिचान बनाउदै उत्पादन साथमा अनुदान हातमा भन्ने नीति लिइनेछ ।
- ३ किसानले उत्पादन गरेका कृषि उपजको बजारीकरणका लागि समुह तथा सहकारीको साभेदारीमा कृषि उपज संकलन केन्द्र तथा बजारीकरणको व्यवस्था गर्ने नीति लिइनेछ ।
- ४ कमल गाउँपालिका क्षेत्रका सम्पूर्ण अगुवा कृषकहरुका लागि रोजगार सेवा केन्द्रबाट श्रमिक ब्यवस्थापन गरी जैविक एवंम कमल युरिया साथै कमल प्राङ्गारिक मल उत्पादन गरी मल उत्पादन तथा वितरण गरी विद्यमान रासायनिक मलको प्रयोगलाई न्यूनीकरण गर्ने नीति लिइनेछ ।
- ५ संघीय तथा प्रदेश सरकारको साभेदारीमा कृषि यान्त्रिकरण तथा कृषिका अन्य पूर्वाधार विकास गरी चाक्लाबन्दी खेतीलाई प्राथमिकता दिई उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि गर्ने नीति लिइनेछ ।
- ६ नदी उकास तथा बाँझो जमिनमा खरभुजा तरभुजा परवल लगायतका बालीहरु लगाई उत्पादनको आधारमा प्रोत्साहन गर्ने नीति लिइनेछ ।
- ७ स्वस्थ जीवनका लागि कमलको जैविक ताजा तरकारी भन्ने नारालाई साकार पार्न एक घर एक करेसाबारी कार्यक्रम अन्तर्गत पोषणयुक्त तरकारीहरु (कुरिलो, बोडी, रायो, जरेबाली) न्यूनतम १ कठ्ठामा लगाउने कृषकहरुका लागि नगद प्रोत्साहन गर्ने नीति लिइनेछ ।
- ८ किसानको समस्या समाधान गर्नका लागि श्रव्यदृष्य मार्फत अन्तर्कृया गरी रोग तथा कीराको निदान गर्न स्थानीय पालिकाले ब्यवस्था मिलाउने नीति लिइनेछ ।
- ९ कृषि क्षेत्रको वर्तमान स्थिति हेरी विभिन्न सूचकका आधारमा आगामी ५ वर्षको लक्ष्य राखी कृषि विकास रणनीति बनाई दिगो कृषि विकास गर्ने नीति लिइनेछ ।
- १० प्रति घर कम्तिमा २ वटा फलफूलका विरुवा रोपण गर्ने कार्यलाई प्रोत्साहन गर्ने नीति लिइनेछ ।
- ११ सबै वडामा कमल भोलमलका बैकल्पिक श्रोतहरु घुम्ति स्थलगत कृषक तालिमको माध्यमबाट बिस्तार गरी सबै वडाका कृषकहरुलाई यसको बारेमा पहुँच पुर्याइनेछ । साथै सबै वडाबासी कृषकहरुको सहजताका लागि प्रत्येक वडामा क्रमश कमल भोलमल निर्माण गरी वितरण गरिने नीति लिइनेछ ।
- १२ भूमि बैङ्कको स्थापना गरी भूमिहीन तथा कृषि उत्पादन गर्न ईच्छुक ब्यक्ति/ समूह/सहकारी/फर्म कम्पनी आदिलाई भूमि बैङ्कको माध्यमबाट जग्गा उपलब्ध गराउन समन्वय गर्ने नीति लिइनेछ ।
- १३ किसानको समस्याहरु समाधानका लागि प्राविधिक सेवामा पहुँच बढाउन २४ घण्टा भित्र खेतबारीमा सेवा पुर्याउने नीति लिइनेछ ।

- १४ जुडिबुटी उत्पादनको लागि सम्भाव्यता अध्ययन गरी व्यवसायिक खेति विस्तार गर्ने नीति लिइनेछ ।
- १५ कन्काई नहर सिँचाई प्रणालीको संरक्षण तथा सदुपयोगमा जोड दिदै कन्काई नहरको डिलमा भौतिक संरचना निर्माण गर्न दिइने छैन । भौतिक संरचना निर्माण गर्नुपर्ने भएमा जल उपभोक्ता संस्थाको सहमति लिइनेछ ।
- १६ कन्काई नहर क्षेत्र भित्र पानी उपलब्ध भएसम्म सिचाई पम्पमा आर्थिक सहयोग गरिने छैन । यदि सहयोग गर्नुपर्ने भएमा व्यवसायिक कृषि प्रवर्द्धनमा सहयोग केन्द्रीत गर्ने नीति लिइनेछ ।
- १७ कन्काई नहरको नियमित मर्मत सम्भारमा जोड दिदै सिँचाई सेवा शुल्क तिर्न अभिप्रेरित गरिनेछ । वडाले उपलब्ध गराउने सेवा सुविधा लिन आउदा कन्काई नहरको सिँचाई सेवा शुल्क तिरेको रसिद अनिवार्य लिएर आउनुपर्ने नीति लिइनेछ ।

पशु विकास

- १८ युवाहरुलाई पशुपालन व्यवसायतर्फ आकर्षण बढाउन र व्यवसायमा क्षति न्यूनिकरणका लागि कृषक सुरक्षण कोषको स्थापना गरी आगामी ४ वर्ष भित्रमा कृषक सुरक्षण कोषको माध्यमबाट पशुपन्छी व्यवसायमा हुने क्षति न्यूनिकरण गरी आत्मनिर्भर बनाईनेछ र विविध कार्यक्रमहरु अवलम्बन गर्ने नीति लिइनेछ ।
- १९ पशुपन्छी तथा मत्स्यमा लाग्नेमा लाग्ने रोगहरुको लागि समय सापेक्ष र अनुकूलताका आधारमा औषधी उपचारको कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
- २० नेपालमा उपलब्ध हुने सम्पूर्ण पशुपन्छीका खोपहरु निःशुल्क रुपमा प्रयोग गरी कृषकलाई पशुपालन व्यवसायमा हुने क्षतिलाई न्यूनिकरण गर्ने नीति लिइनेछ ।
- २१ पशु सुत्केरी पोषण कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ । दुग्ध उत्पादक कृषकहरुलाई दुग्ध उत्पादन गरी बिक्री गरिएको प्रमाणका आधारमा अनुदान कार्यक्रम मार्फत आगामी ५ वर्ष भित्रमा ५० लाख लि. दुग्धको उत्पादन पुर्याई कमल गाउँपालिकाबाट वार्षिक ३० लाख लि. दुग्ध निर्यात गर्ने तथा दुग्ध पदार्थ उद्योगहरु स्थापना गर्न निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहित गर्ने नीति लिइनेछ ।
- २२ माछाको उत्पादन बढाउन, ५ वर्ष भित्र माछाका भुरा उत्पादन र पाँच लाख के.जि. माछा निर्यात गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- २३ बंगुर पालन व्यवसायलाई सुनिश्चितता प्रदान गर्न बंगुरमा लाग्ने रोगहरुको लागि जैविक सुरक्षा, बजारीकरण तथा बंगुरको मासुबाट बन्ने अन्य उत्पादनहरु बनाउने उद्योगहरु निजी क्षेत्रको संलग्नतामा स्थापना गर्न प्रोत्साहन गर्ने नीति लिइनेछ ।
- २४ कुखुरा पालन व्यवसायबाट कुखुराको मासु तथा अण्डामा ५ वर्ष भित्रमा आत्मनिर्भर बनाउन विभिन्न कार्यक्रमहरु अवलम्बन गर्ने नीति लिइनेछ ।
- २५ आगामी ७ वर्ष भित्रमा बाखा पालन व्यवसाय प्रवर्द्धन गरी खसि बोकाको मासुमा आत्मनिर्भर हुने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- २६ मासु पसल तथा बधशालाको पूर्वाधार स्तरोन्नती गरी स्वस्थ मापदण्डमा आधारित बनाउने नीति लिइनेछ साथै अनुगमन कार्यलाई तिब्रता दिइनेछ ।
- २७ कृषि तथा पशुपन्छी व्यवसायिक फर्म तथा संस्थाहरुलाई मागमा आधारित प्रविधि हस्तान्तरण गर्ने नीति लिइनेछ ।

उद्योग तथा वाणिज्य

- २८ पालिका क्षेत्रमा संचालित घरेलु तथा साना सीप मुलक उद्योग तथा व्यवसायहरूलाई प्रवर्द्धन गर्न प्रविधि हस्तान्तरणका लागि अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ ।

सहकारी

- २९ सहकारी मार्फत वित्तीय सेवाको पहुँच विस्तारका लागि वित्तीय साक्षरता, तथा सहकारीको संस्थागत विकासका लागि आवश्यक तालिम कार्यक्रमहरूको लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरिनेछ ।
- ३० सहकारी संस्थाहरूका संस्थागत सुशासन प्रवर्द्धन गर्नका लागि निक्षेपकर्ताहरूको हकहित संरक्षणका लागि प्रभावकारी नियमन र अनुगमन गर्न सहकारी शाखाको नियामकिय क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- ३१ पालिकाको नियमन क्षेत्राधिकारभित्र रहेका सहकारीहरूको वित्तीय कारोवार लगायतका विवरणहरूको विद्युतीय अभिलेख अद्यावधिक राख्न र कोपोमिसमा अनिवार्य आवद्धता गराईनेछ ।
- ३२ प्रचलित ऐन, कानून तथा विनियमको परिपालना नगर्ने सहकारी संस्थाहरूलाई नियमानुसार जरिवाना गर्ने र उत्कृष्ट कार्य गरेका वा नमुना सहकारी संस्था छनौट गरी पुरस्कृत गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ ।
- ३३ युवाहरूलाई उनीहरूको सीप, ज्ञान तथा क्षमताको उपयोग हुने गरी उद्यम तथा स्वरोजगारीका लागि सहूलियत दरमा सहकारी मार्फत ऋण उपलब्ध गराउन विशेष पहल गरिनेछ ।
पालिकामा सुचिकृत सहकारी संस्थाहरूबाट ऋण नतिर्ने ऋणीहरूलाई गाउँपालिका तथा वडा कार्यालयहरू मार्फत प्रदान गरिने सेवाहरू प्रदान रोक्नका लागि कार्यविधि निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिने नीति लिइनेछ ।
- ३४ पालिका क्षेत्र भित्र स्थापना हुने कृषि समूह, निजीफर्म, र सहकारीहरूको दर्ता तथा कार्यक्षेत्र अनुमति जस्ता विषयहरूलाई व्यवस्थित गरिदै लाने नीति लिइनेछ ।
- ३५ सहकारी संस्थाहरूको सहकार्यबाट उत्पादनशिल क्रियाकलापहरूमा नागरिकहरूलाई सहभागी गराई रोजगार तथा स्वरोजगारको सृजना गरी गरिवी निवारणमा सहयोग पुग्ने नीति लिइनेछ ।
- ३६ सहकारी संस्थाहरूले तोकिएको कार्यक्षेत्रमा केन्द्रित भई लगानी गर्ने नीतिलाई कार्यान्वयनमा जोड दिइनेछ ।

रोजगार सेवा केन्द्र

- ३७ श्रममुलक रोजगारीका क्षेत्रहरूको विस्तार गर्दै सामुदायिक आयोजनामा पालिकाको लागत साभेदारीलाई निरन्तरता दिई वडा तहमा समेत लागत साभेदारी कायम गरी रोजगारीको प्रवर्धन र भौतिक पूर्वाधारको समेत विकासमा जोड दिइनेछ ।
(त्यस्तै पालिका स्तरीय र वडा स्तरीय आयोजनामा रोजगार सेवाकेन्द्र मार्फत श्रमिकको आपूर्ति गरी आयोजना सञ्चालन गरिनेछ ।)

- ३८ स्वीकृत आयोजनामा काम गर्ने दक्ष तथा अदक्ष श्रमिकहरूलाई प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रममा आकर्षण गर्न कम्तिमा जिल्ला दररेट कायम हुने गरी थप ज्यालाको प्रबन्ध गर्न आवश्यक बजेटको विनियोजन गरिनेछ ।
- ३९ वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका व्यक्तिहरूलाई उनीहरूको सीप र क्षमताको स्थानीय स्तरमै प्रयोग गर्न आवश्यक रोजगार नीति बनाएर कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- ४० स्थानिय स्तरमा रोजगारीको प्रवर्द्धनका लागि सार्वजनिक निर्माण कार्यहरूमा सम्भव भए सम्म श्रममुलक प्रविधिको प्रयोग गरी रोजगारी सिर्जनामा जोड दिइनेछ ।
- ४१ बेरोजगार व्यक्तिहरूको तथ्यांक संकलन तथा विश्लेषण गरी रोजगार सूचना व्यवस्थापन प्रणालीमा बेरोजगारको सूचीअद्यावधिक र व्यवस्थित गरिनेछ । पालिकाभिन्न उपलब्ध रोजगारीका अवसरहरूको पहिचान गरी सोको सूचना प्रवाहगरिनेछ ।
- ४२ वैदेशिक रोजगारीमा जाने व्यक्तिहरूको लागि श्रम स्वीकृत र पुनःश्रम स्वीकृतको कार्यलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ । श्रम स्वीकृत र पुनःश्रम स्वीकृतका लागि लाग्ने विविध शुल्क भुक्तानिका लागि रोजगार सेवाकेन्द्र मार्फत आवश्यक सहजिकरण गरिनेछ ।
- ४३ दक्ष तथा सक्षम जनशक्तिको विकास गरी आन्तरिक रोजगारीको प्रवर्द्धन गर्न आवश्यक सिपमुलक तालिमको पहिचान गरि बेरोजगार व्यक्तिलाई तालिम दिई स्वरोजगार बन्न उत्प्रेरित गरिनेछ ।
- ४४ रोजगार सेवा केन्द्रको सुदृढिकरणमा जोड दिईनेछ ।
- ४५ वैदेशिक रोजगारीमा जान चाहने युवा युवतीहरूलाई अभिमुखिकरण, विदेशबाट फर्केर आएका व्यक्तिहरूलाई उच्चमशीलता तालिम, रेमिट्यान्सको सदुपयोग सम्बन्धी अभिमुखिकरण जस्ता एकीकृत कार्यक्रमहरू सन्चालन गरिनेछ ।

शिक्षा विकास

- ४६ सामुदायिक विद्यालयहरूमा अभिभावक तथा विद्यार्थीहरूको पहुँच बढाउनका लागि आमा बुवा दुबै गुमाएका साथै वुवाको मृत्यु भई आमाको सहारामा रही सामुदायिक विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ती अनुदान उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाईनेछ ।
- ४७ विद्यार्थीको शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धी तथा शैक्षिक सुधारका लागि पालिका स्तरीय कक्षा ८ र कक्षा १० को स्तरमापन परीक्षा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन कार्यक्रममा जोड दिईनेछ ।
- ४८ विद्यार्थीहरूको अर्न्तनिहित क्षमताको प्रस्फुटनका लागि (नृत्य, खेलकुद तथा कम्प्युटर) लाई प्रोत्साहन गर्नका लागि घुम्ती शिक्षकको ब्यबस्थापन गर्ने नीति लिईनेछ ।
- ४९ विद्यालयहरूमा अध्ययनरत बालबालिकाहरूलाई शैक्षिक उन्नयन तथा पृष्ठपोषण गर्नका लागि पालिकास्तरीय विज्ञ समुह गठन गरेर विद्यालय अनुगमन तथा शिक्षण सिकाई गतिविधिमा पृष्ठपोषण प्रदान कार्यक्रममा जोड दिईनेछ ।
- ५० यस पालिकाका विद्यालयहरूको शैक्षिक विकास तथा गुणस्तर अभिवृद्धीका लागि नेपालका विभिन्न जिल्लाका नमुना विद्यालयहरूको अभ्यासलाई स्थलगत रुपमा अध्ययन तथा अवलोकन गरी थप प्रभावकारीता स्थापित गर्नका लागि यस पालिकाका प्र. अ., गाउँपालिकाका कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिज्युहरू सहितको टिमको विभिन्न जिल्लाका नमुना विद्यालयहरूको अवलोकन भ्रमण कार्यक्रम राखिनेछ ।

- ५१ विद्यार्थीहरूको गणित विषयको शैक्षिक स्तरलाई अभिवृद्धिका लागि सामुदायिक विद्यालयका शिक्षकहरूका लागि थप पृष्ठपोषण गर्नका लागि शिक्षण सिकाई अभिवृद्धी तालिम कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
- ५२ सामुदायिक विद्यालयमा कक्षा ६ सम्म अध्ययन गर्ने विद्यार्थीलाई नेपाल सरकारले दिवा खाजा कार्यक्रमको व्यवस्थागरेकोमा सो कार्यक्रमलाई गुणस्तरीय दिवा खाजा ब्यबस्थापनमा सहायता पुगोस भन्ने हेतुले दिवा खाजा व्यवस्थापनमा सहायता अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ ।
- ५३ प्रधानाध्यपक र विद्यालय व्यवस्थापन समितिसँग जनप्रतिनिधि अन्तर्क्रिया कार्यक्रमको व्यवस्था गरिनेछ ।
- ५४ सेवावाट निवृत्त हुने शिक्षक तथा कर्मचारीहरूलाई सम्मान कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
- ५५ सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूसग गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधिसंग शैक्षिक अन्तर्क्रिया कार्यक्रमको व्यवस्था गरिने छ ।
- ५६ शिक्षण सिकाई क्रियाकलापमा प्रविधिको प्रयोग र शिक्षक तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।
- ५७ विद्यालयहरूमा बाल क्लबको माध्यमवाट अतिरिक्त क्रियाकलाप संचालनका लागि प्रोत्साहन गर्ने नीति लिईनेछ ।
- ५८ विद्यार्थी संख्याको आधारमा बालविकास केन्द्रलाई प्रोत्साहित गर्ने नीति लिईनेछ ।
- ५९ विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर सुधार गर्नका निम्ति विद्यालयको शिक्षक दरवन्दी मिलान गरी विद्यार्थी संख्याको आधारमा शिक्षक दरवन्दी अपुग भएका विद्यालयहरूमा शिक्षण सहयोग अनुदान मार्फत शिक्षकको व्यवस्थापन गर्नका लागि बजेटको व्यवस्थालाई निरन्तरता दिने नीति अवलम्बन गरिनेछ । यसवाट सामुदायिक विद्यालयहरूको पठनपाठनमा सहयोग भई नतिजा सुधारमा सकारात्मक सहयोग पुग्ने विश्वास लिईनेछ ।
- ६० सामुदायिक विद्यालयहरूमा सुविधायुक्तर पहुँचयोग्य बालमैत्री शौचालय निर्माण गर्ने र विद्यालय परिसरमा घेरावाराको व्यवस्थालाई क्रमश अगाडी लैजाने नीति लिईनेछ ।
- ६१ विद्यालयका प्र.अ. हरुको बैठकलाई नियमितता दिने नीति लिईनेछ । जसवाट विद्यालयका हरेक गतिविधिहरूको नियमित आदानप्रदान हुने र विद्यालय सुधारको प्रतिस्पर्धात्मक वातावरणको सृजनामा सहयोग पुग्ने समेत विश्वास लिईएकोछ ।
- ६२ **पालिकास्तरिय** आधारभुत तह(कक्षा ८) उत्तिर्ण परीक्षालाई व्यवस्थित रुपमा संचालन तथा परीचालन गरी नतिजालाई गुणस्तरसग जोड दिने नीतिलिइनेछ ।
- ६३ पालिकाभित्रका विद्यालयहरूमा स्थानीय विषयको रुपमा पालिकाको विविध क्षेत्रलाई समेटेर स्थानीय पाठ्यक्रमको निर्माण गरिनेछ ।
- ६४ अभिभावकहरूको अंग्रेजी विषयप्रतीको ध्यानाकर्षण तथा आजको आवश्यकतालाई मध्यनजर गर्दै पूर्व प्राथमिक तहदेखी नै अंग्रेजी विषयको उन्नयनका निम्ति बालविकास कक्षाका नानीहरूका लागि अंग्रेजी माध्यमका पाठ्य पुस्तक ब्यबस्थापनको निरन्तरता दिईएको छ । साथै गाउँपालिका अर्न्तगतका सबै सामुदायिक विद्यालयहरूमा एकै किसिमका अंग्रेजी माध्यमका पाठ्यपुस्तक लागु गर्ने नीतिलाई कडाईसाथ अगाडी बढाउने नीति लिईनेछ ।
- ६५ बाल कक्षामा स-साना नानीहरूलाई आकर्षित गर्नका लागि बाल कक्षाको शैक्षिक अवस्थाको गुणात्मक सुधारको लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाउने नीति लिईनेछ ।

- ६६ विद्यार्थीहरूको खेलप्रतिको उत्साहलाई व्यवस्थित एवं मर्यादित बनाई उनिहरूको अर्न्तनिहित क्षमताको विकास गरी अनुशासित नागरिक तयारीका निम्ति राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड खेलकुद प्रतियोगितालाई व्यवस्थित रूपमा संचालन गर्ने नीति लिईनेछ ।
- ६७ विद्यालयका विविध गतिविधी समेटिएको शैक्षिक क्यालेण्डर निर्माण कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिईएको छ ।
- ६८ विद्यालयका विविध पक्षहरूलाई समेटेर शिक्षा दिवस तथा बाल दिवस कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
- ६९ स्थानिय तहस्तरवाटै दक्ष प्राविधिक जनशक्ति तयार गर्नका लागि कमल गाउँपालिका मातहतका प्राविधिक शिक्षालयहरूमा प्राविधिक विषय अध्ययन गर्ने कमल गाउँपालिकावासी अभिभावकका छोराछोरीहरूलाई शिक्षण सहयोगमा थप सहयोगका लागि छात्रवृत्ती प्रदान गर्ने कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइएको छ । साथै लोपोन्मुख जातीहरू मुसहर, सतार,भागाड र मिस्त्र जातीका छोराछोरीहरूलाई प्राविधिक शिक्षा अध्ययनका लागि छात्रवृत्तीको व्यवस्था मिलाईनेछ ।
- ७० दक्ष एवम् बाल मनोवैज्ञानिक विषय विज्ञहरूवाट शैक्षिक जागरणका निम्ति शिक्षण पेशाप्रती Professional TOT तालिम कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
- ७१ ईन्स्योर परियोजना अन्तर्गतका कार्यक्रमलाई सम्पन्न गर्न गाउँपालिकाबाट साझेदारी अनुदान थप गरिनेछ ।
- ७२ सामुदायीक विद्यालयमा २० वर्ष भन्दा बढी समय काम गर्ने नेपाल सरकारको अस्थायी करार दरवन्दीमा रहेका विद्यालय कर्मचारी,बालविकास केन्द्र शिक्षक, विद्यालय सहयोगी र आयाहरूलाई सेवामा रहदा मनोबल बढाउनका निम्ति कार्यविधी तयार गरी उच्चतम सेवा अवधिलाई मध्यनजर गरेर अवकाश वा राजिनामापछी उपदानस्वरुप तोकिएको रकम उपलब्ध गराउने नीति लिईनेछ ।
- ७३ कमल गाउँपालिकाका कमश सबै विद्यालयहरू हरेक गतिविधीको अनुगमन तथा नीरिक्षणका लागि सि.सि. क्यामरा, अडियो साउण्ड लगायतका प्रविधि, सफ्टवेयरको व्यवस्था गर्ने साथै विद्यालयहरूको अनुगमनलाई पालिकासंग सम्बद्ध गराउने नीति लिईनेछ ।
- ७४ विद्यालयहरूको शैक्षिक सुधारका लागि प्रत्येक विद्यालयहरूमा शैक्षिक, भौतिक र प्रशासनिक अवस्थाको विषयमा पालिका स्तरीय अनुगमन समितिबाट निरन्तर अनुगमन गर्ने नीति लिईनेछ ।
- ७५ विद्यालय स्काउटको कार्यक्रम संचालनगरी स्काउटका गतिविधी संचालन गर्ने विद्यालयहरूलाई सोको मुल्याङ्कनको आधारमा प्रोत्साहन गरिने नीति लिइनेछ ।
- ७६ प्रधानाध्यापकहरूका लागि शैक्षिक विकास तथा आर्थिक नियमावलीसग जोडिएका विषयहरूका निम्ति प्र.अ. र लेखा कर्मचारीहरूको स्व:विकास तालिमको व्यवस्था गरी शैक्षिक विकास एवम् आर्थिक पारदर्शिता कायम गर्ने नीति लिइनेछ ।
- ७७ शिक्षाको भावी रणनीति निर्माणका लागि आवधिक शैक्षिक योजना निर्माण र सोही अनुसारको कार्ययोजना तयार गरी सो को आधारमा शिक्षाको गुणस्तर बढाईनेछ ।
- ७८ विद्यालय शिक्षाको जगमा रहेको बालविकास कक्षलाई पुर्ण बालमैत्री कक्षाका रूपमा विकास गरिनेछ र बाल कक्षा शिक्षकहरूका लागि आधारभुत तथा पुनर्ताजगी तालिम प्रदान गरी क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।

- ७९ कम्तिमा ५ ओटा आधारभुत तहका सामुदायिक विद्यालयलाई कुनै एक विधामा नमुना विद्यालयका रूपमा विकास गर्न “हाम्रो विद्यालय सक्षम विद्यालय” अभियानका लागि प्रस्तावनामा आधारित अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ ।
- ८० निजी क्षेत्रको लगानीमा खुलेका संस्थागत विद्यालयहरूलाई पालिकाबाट अनुगमन, नियमन गरी सेवामुलक बनाउने नीति लिइनेछ ।
- ८१ अंग्रेजी भाषाको माध्यमबाट गुणस्तरीय पठनपाठन गराउने सामुदायिक विद्यालयहरूलाई प्रोत्साहन गरिनेछ । तर यस्ता विद्यालयहरूमा हाम्रा रितिरिवाज, संस्कृती र परम्पराको सिकाइ हुने सामाजिक शिक्षाका विषयहरूको सिकाइ अनिवार्य रूपमा नेपाली भाषामा गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- ८२ विद्यालयको व्यवस्थापन, सुशासन, अनुशासन तथा कार्यसम्पादन मुल्याङ्कनका आधारमा मापदण्ड निर्माण गरी विद्यालय व्यवस्थापन समिति, प्रधानाध्यापक तथा शिक्षकहरूलाई पुरस्कृत र सम्मानित गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- ८३ प्रचलित ऐन तथा नियमावलीको व्यवस्था तथा आचारसंहिता उल्लंघन गर्ने विद्यालय तथा शिक्षकहरूलाई कारवाहीको दायरामा ल्याउने नीति लिइनेछ ।
- ८४ सामुदायिक विद्यालयहरूलाई सुचना प्रविधिको प्रयोगबाट डिजिटल कक्षा संचालनको लागि प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- ८५ शिक्षा समितिको नियमित बैठक वसी नविनतम शैक्षिक गतिविधिहरूलाई अगाडी बढाइनेछ ।
- ८६ कक्षा १-५ र कक्षा १-८ चलेका विद्यालयहरूलाई स्मार्ट टि.भि.को माध्यमबाट सिकाईमा सहजता र मनोरञ्जनात्मक सिकाई दिने नीति लिइनेछ ।
- ८७ अल्पसंख्यक सिमान्तकृत (सन्थाल, कुमाल, कोचे, मेचे, भांगड, मिस्त्री अन्य सुचिकृत) कक्षा ११-१२ वा स्नातकमा अध्ययनरत छात्राहरूलाई छोरी बहारी शिक्षाको माध्यमबाट यसै पालिका अर्न्तगतको विद्यालय र क्याम्पसमा अध्ययन गर्नका निम्ति प्राथमिकताको आधारमा गरिव तथा जेहेन्दार छात्रवृत्तीको व्यवस्थापन गरिनेछ ।
- ८८ सामुदायिक विद्यालयहरूको शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि र विद्यालय प्रतिको विश्वास जर्गेनाको लागि अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम संचालन गरिने नीति लिइनेछ ।
- ८९ मदन भण्डारी स्मृति प्रतिष्ठानमा अध्ययनरत कमल गाउँपालिकाका विपन्न विद्यार्थीहरूलाई शैक्षिक ऋण उपहार कार्यक्रम संचालनको लागि आवश्यक व्यवस्थापन गरिनेछ ।
- ९० कक्षा १२ मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई करियर काउन्सिलिङ्ग कार्यक्रम संचालन गरिने नीति लिइनेछ ।
- ९१ विद्यालयमा हुने हरेक विषय र गतिविधिहरूको बारेमा गुनासो सुनुवाई समिति गठन गरी सोको आधारमा विद्यार्थी (बालक्लब समेत), अभिभावक र सरोकारवालाबाट प्राप्त भएका गुनासाहरूमा अर्न्तक्रिया तथा छलफलको कार्यक्रम राखी सहजीकरण गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- ९२ दलित विद्यार्थीहरूको अध्ययन सहयोगको लागि स्नातक तह अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति प्रदान गरिने नीति लिइनेछ ।

युवा तथा खेलकुद विकास

- ९३ कमल गाउँपालिका खेलकुद विकास समिति मार्फत आवश्यक कार्यविधी वा कार्यपालिकाबाट तोकिएको मापदण्डका आधारमा खेलकुद कार्यक्रम सन्चालन गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- ९४ खेलकुद समितिको माध्यमबाट सबै प्रकारका खेलहरु सन्चालन हुने व्यवस्था मिलाईनेछ । खेलकुदको क्षेत्रमा युवा, किशोरी, महिला एवं जुनियर खेलाडीहरुको क्षमता विकासमा सहयोग पुग्ने गरी कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
- ९५ युवाहरुलाई कूलतबाट हटाउन लागू पदार्थ तथा दुर्व्यसनी न्युनिकरण जस्ता चेतनामूलक कार्यक्रम सन्चालन गरिने छ ।
- ९६ शान्ति, विकास र समृद्धीका लागि युवाहरुको सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ, युवाहरुमा राजनैतिक चेतना अभिवृद्धी गर्न नमुना युवा संसद अभ्यास लगायत युवाहरुको क्षमता अभिवृद्धी कार्यक्रम गरी सामाजिक उत्तरदायित्व वहन गराउन गठन भएका विभिन्न युवा क्लवहरुको क्षमता विकास, सामाजिक जागरण, रुपान्तरण र समृद्धीका लागि विभिन्न कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- ९७ गाउँपालिका स्तरीय अध्यक्ष कप फुटबल र उपाध्यक्ष कप भलिबल प्रतियोगिता संचालन गरिनेछ ।

स्वास्थ्य विकास

- ९८ कोभिड १९ को माहामारी नियन्त्रण र रोकथामका लागी सम्पूर्ण नागरीकहरुलाई यही आ व भित्रै कोभिड १९ विरुद्धको खोप लगाइएको सुनिश्चित गरिनेछ ।
- ९९ आ व २०७९/८० बाट ५ वेडको रुपमा संचालनमा आएको कमल नगर अस्पताल लाई स्तरोन्नती गर्दै क्रमशः १५ शैयाको अस्पताल बनाइनेछ । कमल नगर अस्पताल बाटै स्वास्थ्य बिमा कार्यक्रमको संचालन भै रहेको र विशेषज्ञ सहितको अन्य सेवाहरु क्रमश विस्तार गरिदै लगिनेछ ।
- १०० कमल नगर अस्पताल लाई प्राइमरी बर्नकेयर सेन्टरको रुपमा स्थापना गरी कुनै पनि जलन भएका विरामीहरुलाई आवश्यक उपचारको व्यवस्था मिलाइने छ ।
- १०१ सबै वडाहरुमा आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र स्थापना भै सकेको हुँदा सबै वडा स्वास्थ्य केन्द्रबाट नै नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने निःशुल्क औषधीहरु वितरणको कार्यलाई व्यवस्थित गरी निरन्तरता दिइनेछ।
- १०२ समुदायमा आधारित सन्चालन हुने स्वास्थ्य कार्यक्रमहरुलाई निरन्तरता दिइने छ जस अन्तरगत देहायका कार्यक्रमहरु सन्चालन गरिने छ ।
क) क्षयरोग मुक्त गाउँपालिका बनाउने कार्यक्रम निरन्तर सन्चालन गरिनेछ । यसको लागि क्षयरोगका जोखिम समुह तथा स्वास्थ्य सेवाको पहुँच कम भएका समुदायमा सकृय क्षयरोग खोजपडताल कार्यक्रम सन्चालन गरिनेछ ।
ख) कुष्ठ रोग निवारण का लागि समुदाय स्तरमा खोजपडताल अभियान संचालन गरि रोगि ब्यक्तिको पहिचान तथा उपचारको व्यवस्था मिलाउनुका साथै समुदायमा सचेतना कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ ।

ग) समुदायमा मुटु, मृगौला, चिनी रोग सम्बन्धी स्वास्थ्य जाँच तथा नसर्ने रोगहरु तथा जेष्ठ नागरिक हरुका लागी ७ वटै वडामा घुम्ति स्वास्थ्य शिविर सन्चालन गरिने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

घ) सामुदायिक स्वास्थ्य विमा कार्यक्रम अन्तरगत अति विपन्न, गरिव र असहाय परिवार तथा अपाङ्गता भएका परिवारलाई निःशुल्क स्वास्थ्य विमा गर्ने नीति लिइनेछ ।

ङ) महिला स्वास्थ्य सेवा प्रवर्द्धन अन्तर्गत महिला वर्गमा हुने आइ खस्ने र पाठेघरको मुख तथा स्तन क्यान्सर सम्बन्धि स्कृनिङ शिविर संचालन निरन्तरता दिइनेछ ।

च) गर्भवती महिला स्वास्थ्य सेवा प्रवर्द्धन अन्तरगत सबै स्वास्थ्य केन्द्रबाट निशुल्क रुपमा क्याल्सियम ट्याब्लेट र आइरन चक्की उपलब्ध गराउने नीति लिइनेछ ।

छ) गाउँपालिकामा कार्यरत संपुर्ण कर्मचारिहरुलाई प्रोत्साहन स्वरुप निःशुल्क स्वास्थ्यविमाको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

ज) सुचीकृत स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुती गराउने महिलालाई एम्बुलेन्स सेवा निशुल्क उपलब्ध गराउनुका साथै पोषण प्रोत्सहन सहयोग गर्ने नीति लिइनेछ । साथै प्रसुति पश्चात स्वास्थ्यकर्मी परिचालन गरी बच्चा जन्मिएको २४ घण्टा, ३ दिन र ७ दिनमा साथै आवश्यकता अनुसार घरैमा गइ आमा र बच्चाको स्वास्थ्य जाँचको व्यवस्था मिलाउने नीति लिइनेछ ।

झ) अति विपन्न, दलित र अल्प संख्यक समुदायका सुत्केरी आमा हरुलाई पोशिलो खाध्य सामग्री उपलब्ध गराई आमा र शिशुको पोषण अवस्था लाई सदृढ गर्दै लगिने छ ।

ञ) अति विपन्न, दलित र अल्प संख्यक समुदाय र बेसाहारा बिरामिको उपचार खर्च अभाव भै स्वास्थ्य सेवा बाट बन्चित हुनु नपरोस भन्नका लागी आवश्यक उपचार खर्चको व्यवस्था मिलाइने छ ।

१०३ स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरुको वृत्ति विकास अन्तर्गत स्वयंसेविका सुरक्षा कोषको व्यवस्था मिलाउन निशुल्क स्वास्थ्य विमा गर्ने नीति लिइनेछ र अवकाश प्राप्त गर्ने स्वयं सेविकाहरुलाई दिर्घ सेवा सम्मान प्रदान गरिने नीति लागु गरिनेछ ।

- स्वयंसेविकाहरुलाई खोप सञ्चालन घरभेट कार्यक्रम र आमासमुहमा छलफल साथै मासिक बैठकमा सहभागी भै समुदायको समग्र स्वास्थ्य अवस्था माथी पुर्याउन महत्वपूर्ण भुमिका निर्वाह गरेबापत प्रोत्सान स्वरुप मासिक रुपमा दिइदै आएको यातायात खर्चलाई क्रमश बृद्धी गरिदै लगिने छ ।

-स्वास्थ्यकर्मी र स्वास्थ्य स्वायंसेविका परिचालन गरी मोबाइल एप्लिकेशनको माध्यमबाट गर्भावस्था देखि सुत्केरी अवस्था र २ वर्ष सम्मका बालबालिकाहरुको स्वास्थ्य लेखाजोखा गर्न मेडिको मोबाइल कार्यक्रम संचालनमा ल्याइने छ ।

-मातृ तथा नवशिशु कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।

-स्वास्थ्यकर्मी र महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरुको परिचालन समुदाय स्तरमा गरी बालबालिका हरुको पोषण लेखाजोखा कार्यक्रम संचालन गरी कुपोषित बालबालिका पत्ता लगाई उपचारको दायरामा ल्याउने व्यवस्था मिलाइने छ ।

- ५ वर्ष मुनिका कुपोषित बालबालिकाको उपचार गर्नका लागि कमल नगर अस्पताल र लखनपुर स्वास्थ्य चौकीमा कुपोषित बालबालिकाको उपचार केन्द्र (OTC Center) सन्चालन लाई निरन्तरता दिइने छ ।

-२ वर्ष मुनिका सबै बालबालिकालाई बालभिट्टा उपलब्ध गराउने नीति लिइनेछ ।

-पुर्णखोप सुनिश्चितताका लागि सबै वडामा नियमित खोप कार्यक्रम लाई निरन्तरता दिदै आवश्यकता अनुसार खोप केन्द्रको विस्तार गर्दै लगिनेछ । साथै पुर्ण खोप सुनिश्चितताका लागि खोज र खोपको निति लाई अवलम्बन गरिने छ ।

- १०४ किशोर किशोरीहरु लक्षित कार्यक्रम तथा परिवार योजना र प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रम संचालन तथा किशोर किशोरी मैत्री स्वास्थ्य संस्था स्थापना गरी संचालनमा ल्याउने निति लिइनेछ ।
- १०५ विद्यार्थीहरुको स्वास्थ्य परीक्षण तथा स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रम अन्तर्गत सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुमा निशुल्क स्वास्थ्य परिक्षण शिविर संचालन तथा स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रम संचालन गर्ने नीति लिइनेछ ।
- १०६ अपागंता भएका नागरीकहरुका लागि निःशुल्क स्वास्थ्य शिविर संचालन गर्ने नीति लिइनेछ ।
- १०७ नसर्ने रोगको रोकथामका लागि समुदाय स्तरमा सामाजिक व्यवहार परिवर्तनका कार्यक्रमहरु संचालनमा ल्याइने छ । साथै सुगर र प्रेशरका रोगिहरुका लागि निशुल्क उपलब्ध हुने औषधिहरु सबै स्वास्थ्य संस्था बाट आवश्यकता अनुसार व्यवस्थापन मिलाइने छ ।
- १०८ स्वास्थ्य संस्थाहरुको गुणस्तर सुधारका लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- १०९ सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रमका लागि पोर्टेबल भिडियो एक्सरेको व्यवस्था गरी प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाहरुमा निःशुल्क गर्भवती आमाहरुको भिडियो एक्सरे गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- ११० सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुमा अक्सिजन सिलिण्डर व्यवस्था गरी अक्सिजन लिनुपर्ने विपन्न बिरामीहरुको लागि प्रयोग गर्न उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरिनेछ ।
- १११ नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, दमकसंग समन्वय र सहकार्य गरी व्लड बैंक स्थापनाको लागि पहल गरिनेछ ।

लैंगिक समावेशीकरण तथा महिला सशक्तिकरण

- ११२ आगामी ४ वर्ष भित्रमा महिलाहरुलाई विभिन्न सिप विकास तालिम आवश्यकताकोआधारमा सञ्चालन गरी आर्यआर्जनमा आत्मनिर्भर बनाउने निति अवलम्बन गरिनेछ ।
- ११३ हिंसामा परेका महिलाहरुलाई छिटो छरितो सेवा प्रवाह गर्नका लागि हिंसा निवारण कोषलाई क्रियाशिल बनाई लैङ्गिक हिंसा विरुद्धका कार्यक्रम सञ्चालन गरी हिंसा मुक्त गाउँपालिका बनाउने निति लिइनेछ ।
- ११४ गाउँपालिकामा रहेका सामुदायिकतर्फका आधारभुत विद्यालय र माध्यमिक विद्यालयका छात्रालाईलक्षित गरी सेनिटरी प्याड वितरणलाई निरन्तरता दिई छात्राको जनेन्द्रीय अंगहरुमा हुने रोगलाई न्युनिकरण गर्ने निति लिइनेछ ।
- ११५ गाउँपालिका भित्र संचालित सामुदायिक विद्यालय र बाल विकास केन्द्रलाई व्यवस्थित र बालमैत्री वातावरण बनाउने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- ११६ गाउँपालिकामा बालबालिका हराउने,बेबारिसे फेला पर्ने, लागुपदार्थ दुर्व्यसनी, मानव बेचबिखन तथा ओसारपसार, हिंसा, दुर्व्यवहार, शोषण तथा अन्य जोखिममा पर्ने सक्ने भएकोले बालबालिकाको संरक्षणका लागि नेपाल प्रहरीसंग सहकार्य गरी स्थलगत रुपमा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने निति लिइनेछ ।

- ११७ वैदेशिक रोजगारलाई निरुत्साहित गर्न आवश्यकतामा आधारित युवा लक्षित सिप विकास कार्यक्रम सञ्चालन प्रविधि हस्तान्तरण सहित अनुदान कार्यक्रम संचालन गरी युवाहरूलाई रोजगार बनाइनेछ ।
- ११८ सबै अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई सूचीकृत गरी आवश्यकता तथा क्षमताको आधारमा सिप विकास तालिम प्रदान गरी क्षमता अभिवृद्धिका साथै आयआर्जनका लागि उत्पादनशिल क्षेत्रमा आबद्धता गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- ११९ ज्येष्ठ नागरीकहरूमा भएको मौलिक ज्ञान तथा सिपहरूलाई नयाँ पुस्तामा हस्तान्तरण गर्नका लागि अन्तरकृया कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- १२० गाउँपालिकालाई मिति २०८० भाद्र २९ गते सम्म बालमैत्री गाउँपालिका घोषणा गरी सोही बमोजिम बालबालिकाका कार्यक्रमहरू संचालन गरिनेछ ।
- १२१ तालिममा सहभागी प्रशिक्षार्थीहरूको अभिलेखलाई व्यवस्थित गरी तालिम बमोजिम पेशा अपनाउन प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- १२२ लैंगिक विभेद अन्त्य गर्दै लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशिकरण सम्बन्धी नीति तथा कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- १२३ टोल विकास संस्थाहरूको कार्यसंचालनका लागि आवश्यक बजेट व्यवस्था गर्ने नीति लिइनेछ । साथै विकास कार्यक्रमहरू टोल विकास संस्थाहरूलाई प्रभावकारी रूपमा सहभागी गराइने नीति लिइनेछ ।
- १२४ हिंसा पिडित महिला तथा बालबालिकाहरूका लागि आवश्यकता अनुसार लैंगिक हिंसा निवारण कोषको उपयोग गरी हिंसा न्यूनिकरणमा सहयोग गरिनेछ ।
- १२५ गाउँपालिकाको बजेट तथा कार्यक्रममा लैंगिक उत्तरदायी बजेट परीक्षण गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- १२६ बजार क्षेत्रहरूमा र सुकुम्बासी बस्तीहरूमा खानेपानी उपभोक्ता समितिहरूसंग समन्वय गरी धारा जडान गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- १२७ बाल कोष स्थापना गरिनेछ ।

भौतिक पूर्वाधार

- १२८ पूर्वाधार योजना तर्फ बढी लागत सहभागिता हुने योजनालाई पहिलो प्राथमिकता दिएर संचालनमा ल्याइनेछ । साथै वातावरण मैत्री योजना निर्माणमा जोड दिइनेछ ।
- १२९ गाउँपालिका क्षेत्रभित्र विभिन्न सामुदायिक भवन निर्माण कार्यलाई व्यवस्थित गर्नका लागि लागत साभेदारीलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
- १३० सबै वडा कार्यालयको संरक्षणको लागि घेरावारा गर्ने र वडा कार्यालयसम्मको पहुँच मार्गलाई स्तरोन्नती गरिनेछ ।
- १३१ गाउँपालिकाको प्रशासकिय भवन निर्माणलाई प्राथमिकतामा राखी कार्य गरिनेछ, साथै गाउँपालिका भवन, वडा कार्यालय भवन, अस्पताल, स्वास्थ्य चौकी लगायतका भवनमा क्रमशः सौर्य उर्जा प्रणालि जडान गर्दै लगिनेछ ।

- १३२ सडक सन्जाललाई व्यवस्थित र भरपर्दो बनाउनका लागि मुख्य मुख्य सडकहरूलाई स्तरोन्नती गर्दै कालोपत्रे गरिनेछ ।
- १३३ गाउँपालिकाका निर्माणाधिन अधुरा तथा क्रमागत योजनाहरूलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखेर निर्माण गरिनेछ ।
- १३४ गाउँपालिकाको आवधिक योजना तथा सडक गुरुयोजना निर्माण गरी सोही अनुसार आयोजनाहरू कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- १३५ २० फिट भन्दा न्यूनतम चौडाई भएका सडकहरूको कालोपत्रे नगरिने नीति लिइने छ । तर सहरीकरण भै सकेका/ वस्ती बसी सकेका, सडक चौडा गर्न नमिल्ने स्थानमा MTMP को मापदण्ड मा असर नपर्ने गरि २० फिट सम्मका सडकहरूलाई टायल ब्लक लगाउने कार्य लाई प्राथमिकता दिइनेछ । यस्तो कार्यमा उपभोक्ताले अनिवार्य रुपमा ३० प्रतिशत लागत साभेदारी व्यहोर्नु पर्ने व्यवस्था मिलाइने छ । ड्रेन सहित २० फिट भन्दा कमका सडकमा स्तरोन्नती नगरिने यस अघिको व्यवस्थालाई निरन्तरता दिइने छ ।
- १३६ पूर्वाधार निर्माणलाई गुणस्तरीय बनाउने उद्देश्यले कंक्रीटजन्य सामानहरूको ल्याव परीक्षण गाउँपालिकामा नै स्थापना भएको ल्याबलाई व्यवस्थित गरी परीक्षण कार्य गरिनेछ । कार्यालयको आफ्नै ल्याबबाट नहुने कार्यको परीक्षण मात्र अन्यत्रबाट गराइनेछ ।
- १३७ पालिका तथा वडाबाट सन्चालन हुने पूर्वाधार तर्फको आयोजनाहरूको हकमा १५ लाख सम्म उपभोक्ता समितिबाट संचालन गरिनेछ ।
- १३८ भू उपयोग नीति कार्यान्वयन गर्ने नीति लिइनेछ । विकास निर्माण कार्यको पारदर्शिता, प्रभावकारिता, दिगोपना र गुणस्तरीय बनाउन अनुगमन तथा मूल्यांकन कडाइका साथ गरिनेछ । साथै आयोजना तथा कार्यक्रमहरू तर्फ रु. चार लाखसम्म विनियोजित आयोजनाहरू वडास्तरीय अनुगमन समितिको सिफारिस र सो भन्दा बढी लागतका आयोजना तथा कार्यक्रमहरू गाउँपालिका स्तरीय अनुगमन समितिको सिफारिसको आधारमा भुक्तानी दिइनेछ ।
- १३९ उपभोक्ताबाट सन्चालन हुने आयोजना मध्ये कंक्रीटजन्य आयोजनाहरू ग्राभेलजन्य आयोजनाहरूको हकमा १० प्रतिशत अनिवार्य रुपमा नगद लागत सहभागिता अनिवार्य गरिनेछ । लागत सहभागिता बापतको रकम उपभोक्ता समितिले आफ्नो बैंक खातामा राखेको भौचर प्राप्त भएपछि मात्र आयोजना सम्भौता गरिनेछ । हेभि स्ट्रक्चरका आयोजना वा ठूला मेशिन प्रयोग हुने वा उपभोक्ताको जनश्रमदानबाट सन्चालन हुन नसक्ने जटिल प्रकृतिका कार्यहरू उपभोक्ता मार्फत आयोजना सन्चालन गरिने छैन । उपभोक्ताबाट सन्चालित आयोजनाको मर्मत सम्भारको व्यवस्थाका लागि उपभोक्ता समितिलाई जिम्मेवार बनाईनेछ । भूउपयोग नीति बमोजिम नयाँ सडकका ट्रायाकहरू खोलिने छैन ।
- १४० गाउँपालिका क्षेत्रमा गाउँपालिकाबाट निर्माण गरिने सडकको महत्व र दुरीको आधारमा नाला सहित निम्नानुसार चौडाई निर्धारण गरिएको छ भने उल्लेखित मापदण्डमा देहाय बमोजिम सहभागितामा मात्र सञ्चालन गरिने छ ।
- (क) स्तरोन्नति ३० फुटको सडक (१० प्रतिशत)
- (ख) स्तरोन्नती २० फुटको सडक (२० प्रतिशत)

सडक विस्तारको सम्भावना नरहेको सडकको हकमा ग्राभेल, कालोपत्रे र स्तरोन्नती २० फुट भन्दा तल १० फुटसम्मका गल्ली सडकमा ३० प्रतिशत साथै माटो पुर्ने काम तथा १० फुट भन्दा कम चौडा भएका संरचना निर्माण भई चौडाई विस्तार हुन नसक्ने सडकहरु ६०/४० साभेदारीमा सडक निर्माण गरिनेछ र विपन्न तथा सुकुम्बासी बस्तीमा रहेका १० फुट भन्दा साना सडकमा गाउँपालिकाको निर्णयानुसार लगानी गर्ने नीति लिइनेछ

संस्थागत विकास, सेवा प्रवाह र सुशासन

- १४१ गाउँपालिकाको श्रोतसाधन, सेवा केन्द्र, नागरिकहरुको पेशा तथा व्यवसाय, सामाजिक आर्थिक अवस्था र रोजगारीको अवस्था सहितको विवरण सहितको वस्तुस्थिति विवरण सहित विद्युतिय स्थानीय तह पार्श्वचित्र (Digital LG Profile) तयार गरिनेछ ।
- १४२ गाउँपालिकाबाट प्रदान हुने सेवा प्रवाह गर्दा जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरुले मुस्कान सहितको सेवा प्रवाह गर्नु पर्ने नीतिलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
- १४३ गाउँपालिकाको प्रशासनिक कार्यलाई व्यवस्थित बनाउन गाउँपालिकाको प्रशासनिक भवन बनाउनका लागि बजेट विनियोजन गरिनेछ ।
- १४४ आन्तरिक प्रशासनलाई चुस्त, दुरुस्त र व्यवस्थित रुपमा सन्चालन गरि सेवा प्रवाहलाई नागरिक मैत्री बनाइने छ । कानूनले तोकेको आचरण पालना नगर्ने र आफूलाई तोकेको जिम्मेवारी पुरा नगर्ने कर्मचारीको मूल्यांकनलाई कार्य सम्पादन मुल्यांकनसँग आवद्ध गरिनेछ । साथै कार्यालय समयको पालना, कर्मचारी पोषाक तथा परिचयपत्र लगाउने व्यवस्थालाई अनिवार्य गरिनेछ ।
- १४५ कानून निर्माण गरी २ वर्ष अवधि पुरा भइसकेका गाउँपालिका तथा मातहतका शाखा, वडा कार्यालय, स्वास्थ्य शाखा, तथा गाउँपालिकाको अनुदानमा नियुक्त गरिएका करार कर्मचारीहरुको लागि आवश्यक श्रोतको व्यवस्थापन गरी योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षा कोष वा संचयकोष कार्यक्रम संचालन गर्ने नीति लिइएको छ ।
- १४६ सबै राष्ट्रसेवक कर्मचारीहरुलाई कार्य सम्पादनमा सकारात्मक प्रभावका लागि प्रोत्साहन गरिने नीति लिइनेछ ।
- १४७ सेवा प्रवाहलाई चुस्त दुरुस्त र प्रविधि मैत्री बनाइनेछ । कार्यालयका सबै सूचनाहरु सूचना अधिकारी मार्फत प्रवाह हुने व्यवस्था मिलाई सबै प्रकारका सूचनाहरु कार्यालयको वेभ पेजमा अनिवार्य रुपमा सार्वजनिक हुने व्यवस्था मिलाइने छ ।
- १४८ सबै वडा कार्यालयहरुमा फाइवर लिंक जडान भईसकेकोले सूचना प्रवाहआदान प्रदान, व्यवस्थित हुने विश्वास लिइएको छ । साथै वडा कार्यालयहरुसंगको सबै गतिविधिहरुको लिंक गर्ने कार्यलाई जोड दिइनेछ ।
- १४९ महालेखा परीक्षकको कार्यालयबाट लेखा परीक्षण प्रतिवेदनमा औल्याइएको बेरुजुहरुलाई यकिन गरि तोकिएको समयमा बेरुजु फछ्यौट गर्ने व्यवस्था प्रभावकारी ढंगले बढाईने छ । वित्तीय सुशासन र पारदर्शिता कायम हुने गरि मात्र खर्च गर्ने व्यवस्थालाई कडाईका साथ पालना गरिने छ ।
- १५० सुशासन कायम गर्ने परिधिभित्र रहेका विभिन्न विषयगत समितिलाई सक्रिय, नियमित र चलायमान बनाउँदै समितिको प्रतिवेदन तथा सुभाबका आधारमा अगाडि बढ्ने नीति गाउँपालिकाले अवलम्बन गर्ने छ ।

- १५१ सूचनाको हक सम्बन्धी कानूनले प्रत्याभूत गरेका विषयहरूलाई गाउँपालिकाले सुचना केन्द्रबाट सार्वजनिक गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- १५२ गाउँपालिकाको सबै प्रकारका गतिविधीहरू समेटेर बुलेटिन प्रकाशन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- १५३ पालिका भित्रका र स्थानीय तहसँग सम्बन्धित सबै प्रकारका सूचनाहरू सरोकारवालाहरूलाई उपलब्ध हुने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- १५४ गाउँपालिका र वडा कार्यालयहरूमा डिजिटल सुचना बोर्ड मार्फत सुचना प्रवाह गर्ने व्यवस्थालाई क्रमशः कार्यान्वयन गर्दै लगिनेछ ।
- १५५ कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि सम्बन्धित विषयमा TOT तालिम अन्य निकायसंग सहकार्य गरी प्रदान गर्ने नीति लिइनेछ ।
- १५६ जनप्रतिनिधिहरू तथा कर्मचारीहरूको सीप तथा क्षमता अभिवृद्धिको लागि आवश्यक तालिम, गोष्ठी तथा अध्ययन अवलोकन भ्रमण कार्यक्रमलाई परिणाममुखी बनाइनेछ ।
- १५७ गाउँपालिका कार्यालयको मानव संसाधन पर्याप्त नभएका क्षेत्रमा सम्बन्धित विषयका विज्ञहरूलाई सहजकर्ता वा विशेषज्ञको रूपमा प्रयोग गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- १५८ गाउँपालिकाबाट प्रवाहहुने सम्पूर्ण सेवा र विकास निर्माणमा हुनसक्ने भ्रष्टाचार, अपारदर्शिता तथा ढिलासुस्तीमा शुन्य सहनशीलताको नीति अख्तियार गरिनेछ ।
- १५९ आधारभूत वस्तु तथा सेवाको सहज आपूर्ति र गुणस्तर कायम गर्न नियमित रूपमा बजार अनुगमन गर्ने र यस्तो अनुगमनमा उपभोक्ताहरूलाई समेत संलग्न गराइनेछ ।
- १६० गाउँपालिका भित्रका सार्वजनिक तथा सरकारी जग्गाहरूको खोज तथा अध्ययन गरी अभिलेख राखी त्यस्ता जग्गाहरूको संरक्षण गरिनेछ ।

वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

- १६१ ठूला पूर्वाधार आयोजनाहरूको कार्यान्वयन गर्दा त्यस्ता आयोजनाहरूले वातावरणमा पार्ने प्रभाव असर न्यूनिकरणको लागि प्रारम्भिक वातावरण परीक्षण (IEE) र वातावरण प्रभाव मूल्यांकन (EIA) अध्ययन गरी आयोजनाहरूको कार्यान्वयन गरिनेछ ।
- १६२ यस गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रहेका खाली जग्गाहरूमा हरियाली प्रवर्द्धन तथा वनको संरक्षण र सुधार गर्नका लागि खाली जग्गाहरूमा वृक्षारोपण कार्य, जल संरक्षण, जमिन तथा वातावरणको संरक्षण र सौन्दर्यकरणको प्रवर्द्धन गरिनेछ ।
- १६३ पोखरी संरक्षण, नदी नियन्त्रण र स्थानीय जलाधारहरूको संरक्षणको लागि अन्य निकायहरूको सहकार्यमा गरिनेछ ।
- १६४ उच्च जोखिमयुक्त क्षेत्रको नक्सांकन गरी जोखिमको विश्लेषण तथा न्यूनीकरणको योजना तयार गरिनेछ ।
- १६५ विपद् व्यवस्थापन कोष मार्फत आवश्यकता अनुसार विपद् पूर्व तयारी, विपद् न्यूनीकरण अभिमुखिकरण, प्रति कार्य र पुर्नस्थापनाको कार्यलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाइनेछ ।
- १६६ भूकम्पीय जोखिम न्यूनीकरणको लागि भूकम्प प्रतिरोधि भवन तथा संरचना निर्माण कार्यलाई प्राथमिकता दिई बीमासंग आबद्धता गर्ने नीति लिइनेछ ।
- १६७ फोहोर व्यवस्थापनलाई दिगो रूपमा अगाडि बढाउनका लागि स्थायी फोहोर संकलन केन्द्रको व्यवस्थापनको लागि संभाव्यता अध्ययन गरिने छ ।
- १६८ आपतकालिन सुचना केन्द्र स्थापना गरिनेछ ।

सूचना तथा संचार

- १६९ स्थानीय संचार गृहहरूको सुदृढीकरण गर्दै संचार सस्था र गाउँपालिकाको सहकार्यमा जनहितकारी सूचनाहरू सम्प्रेषण गर्ने नीति अवलम्बन गर्नेछ ।
- १७० गाउँपालिकाका निर्णय तथा सूचनाहरूमा स्थानीय संचार संस्थाहरूको पहुच बढाई स्थानीयस्तरमा प्रचार प्रसार गर्ने नीति लिइनेछ ।
- १७१ नागरिकहरूको सूचनाको हकको सम्मान गर्दै गाउँपालिकालाई सूचना मैत्री कार्यक्रमलाई अघि बढाइनेछ । साथै विज्ञापन तथा सूचनाहरूको स्थानीय संचार संस्थाहरूलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
- १७२ स्थानीय टेलिभिजनसंगको सहकार्यमा आवश्यकता अनुसार टेलिभिजन कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

न्यायिक कार्यक्रम

- १७३ न्यायिक समितिको अधिकारक्षेत्रमा रहेका विवादहरूको शिघ्र निरुपणको लागी प्रभावकारी न्याय सम्पादन गर्न आवश्यक रणनीति तयार गरी कानूनहरूको प्रबन्ध मिलाईने नीति लिइनेछ ।
- १७४ न्यायिक समितिका पदाधिकारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि तथा विषयगत ज्ञानलाई बढावा दिइने नीति लिइनेछ ।
- १७५ हालसम्म पारित भएका सबै ऐन, कानूनलाई संकलन गरी प्रकाशन गरेर राखि व्यवस्थित गरिनेछ ।
- १७६ स्थानीय बासिन्दाको न्याय सम्पादनमा सहजत प्रदान गर्नका लागी कमल गाउँपालिकामा छुट्टै इजलाश कक्षको व्यवस्था गरिनेछ ।
- १७७ न्याय सम्पादनलाई थप टेवा पुर्‍याउन सबै मेलमिलापकर्ताको क्षमता अभिवृद्धि मेलमिलाप केन्द्रहरूलाई सुविधायुक्त मेलमिलापकेन्द्रको रूपमा स्थापना गर्ने रणनीति लिइनेछ ।
- १७८ न्याय सम्पादन कार्यलाई डिजिटलाइज गर्नका लागी न्यायिक सफ्टवेयर, न्यायिक सूचना डिजिट बोर्डको व्यावस्था मिलाई डिजिटल जष्टिक सिष्टम तयार गरी लागु गर्ने लक्ष्य लिइनेछ ।
- १७९ विपन्न नागरिकको न्यायिक निरुपणमा पहुँच पुर्‍याउन विपन्न नागरिक न्यायिक सहायता कोषको स्थापना गरी परिचालन गरिने नीति लिइनेछ ।

राजश्व नीति

- १ आन्तरिक आय व्यवस्थापन र परिचालनलाई आवश्यकता अनुसार नीति बनाई थप प्रभावकारी बनाइनेछ ।
- २ आन्तरिक आयका सम्भाव्यता अध्ययन गरी राजश्व बाडफाड, अन्तर सरकारी वित्त हस्तान्तरण, गै.स.स.को श्रोत परिचालन, स्थानीय सरोकारवाला निकायहरूसंग साभेदारीगरी आन्तरिक आय बढाउने नीति लिइनेछ ।
- ३ करको दरलाई न्यूनतम गर्दै करको दायरा विस्तार गर्ने नीति लिइ प्रगतिशिल कर अवलम्बन गरी नागरिकहरू बीचको असमानता न्यूनिकरण गरी कर प्रणालीलाई वैज्ञानिक बनाइनेछ ।

- ४ कर दाता अभिलेख व्यवस्थापनलाई सुदृढ गर्दै उत्कृष्ट कर दाताहरूलाई पुरस्कृत र सम्मानीत गरेर करदाताहरूलाई कर तिर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।
- ५ व्यवसाय करको संकलनलाई व्यवस्थित गरी राजश्व संकलन अभिवृद्धि गर्ने साथै घर बहाल करलाई करको दायरामा ल्याइने नीति लिइनेछ ।
- ६ करदाता मैत्री सूचना प्रविधि उपयोगका लागि सम्भाव्यता अध्ययन गरी क्रमशः कार्यान्वयन गर्दै लगिने नीति लिइनेछ ।
- ७ ढुंगा, गिटी, बालुवा जस्ता नदीजन्य पदार्थहरूको ठेक्का व्यवस्थापन अन्तरपालिका समन्वय गरी बिक्री गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
- ८ राजश्व संकलनलाई प्रभावकारी बनाउन परामर्श सहितको घुम्ती व्यवसाय दर्ता सेवा कार्यक्रमलाई प्रत्येक बजारमा गई राजश्व संकलन अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- ९ गाउँपालिकाको राजश्व संकलन अभिवृद्धिका अध्ययन तथा अनुसन्धान गरिनेछ ।